

Рішення
разової спеціалізованої вченої ради
про присудження ступеня доктора філософії

Здобувачка ступеня доктора філософії Овчарова Валерія Сергіївна, 1993 року народження, громадянка України, освіта вища: закінчила у 2015 році Запорізький національний університет Міністерства освіти і науки України, м. Запоріжжя, за спеціальністю 231 Соціальна робота, є фізичною особою - підприємцем, а також працює керівником в громадської організації "ЙЕС" з 2018 року, виконала акредитовану освітньо-наукову програму "соціальна робота" в повному обсязі.

Разова спеціалізована вчена рада ДФ 17.051.120, утворена наказом Запорізького національного університету Міністерства освіти і науки України, м. Запоріжжя, від «30» грудня 2024 року № 630 у складі:

Голови разової спеціалізованої вченої ради –

Масюк Олег Петрович, доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи факультету соціології та управління, Запорізького національного університету

Рецензентів -

Маловічко Олена Владиславівна, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи факультету соціології та управління, Запорізького національного університету

Широбокова Ольга Олександрівна, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи факультету соціології та управління, Запорізького національного університету

Офіційних опонентів -

Петрович Валерій Степанович, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи факультету педагогічної освіти та соціальної роботи Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Лях Тетяна Леонідівна, кандидат педагогічних наук, професор, проректор із науково-педагогічної та соціально-гуманітарної роботи, професор кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти Київського столичного Університету імені Бориса Грінченка,

на засіданні «28» лютого 2025 року прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 23 Соціальна робота Овчаровій Валерії Сергіївні на підставі публічного захисту дисертації «Соціальна робота з залучення молоді до волонтерської діяльності» за спеціальністю 231 Соціальна робота.

Дисертацію виконано у Запорізькому національному університеті Міністерства освіти і науки України, м. Запоріжжя.

Науковий керівник Бойко Ганна Валентинівна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи факультету соціології та управління, Запорізького національного університету.

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису державною мовою. Дисертація містить науково обґрунтовані результати проведених здобувачкою досліджень, які виконують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для галузі знань 23 Соціальна робота та повністю відповідає вимогам пункту 6 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами).

Здобувачка має 13 наукових публікацій за темою дисертації, з них 1 стаття у журналі, що індексується у наукометричній базі Web of Science, 4 статті у наукових фахових виданнях України, що відповідає дотриманню вимог пункту 8 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету міністрів України від 12 січня 2022 року №44 (зі змінами):

1. Ovcharova, V., Boiko, G., Kulyk, M., Butchenko, T. I., & Kupina, L. (2022). Volunteering as a technology for involving public activity and a factor of influence on the career strategies of youth. *Revista Eduweb*, 16(3), 294–312. <https://doi.org/10.46502/issn.1856-7576/2022.16.03.22>.
2. Овчарова, В. (2020). Волонтерство як фактор формування професійної готовності студентів соціально-орієнтованих спеціальностей. *Професійна освіта: методологія, теорія та технології*, 11, 175–193. <https://education-journal.org/index.php/journal/article/view/228/220>.
3. Овчарова, В. (2020). Фактори ефективного здійснення соціальної роботи із залучення молоді до волонтерської діяльності на рівні громади. *Наука і освіта*, 3, 138–149. <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2020-3-20>.
4. Овчарова, В. (2020). Нормативно-правове регулювання соціальної роботи із залучення молоді до волонтерської діяльності в сучасних умовах. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*, 4(133), 7–14. <https://doi.org/10.24195/2617-6688-2020-4-1>.
5. Бойко, Г., Овчарова, В., & Буренков, В. О. (2022). Вплив групових заходів із популяризації волонтерства на інформованість і вмотивованість шкільної та студентської молоді. *Науковий журнал Хортицької національної академії Серія: Педагогіка. Соціальна робота*, 1(6), 113–122. <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2022-6-14>.

Зазначені статті відповідають темі дисертації та висвітлюють основні наукові результати дисертаційної роботи, мають обґрунтування отриманих наукових результатів, відповідають поставленим у статтях завданням, мають обґрунтовані висновки, що відповідає пункту 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету міністрів України від 12 січня 2022 року №44 (зі змінами). Науковий рівень дисертації та наукових публікацій Овчарової Валерії Сергіївни є достатньо високим, при цьому нею дотримано вимоги академічної доброчесності. Рівень набуття здобувачкою теоретичних знань, відповідних умінь, навичок та компетентностей є достатньо високим.

У дискусії взяли участь голова, рецензенти, офіційні опоненти та висловили зауваження: Голова ради – Масюк Олег Петрович, доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи факультету соціології та управління, Запорізького національного університету, оцінка позитивна без зауважень. Рецензент – Маловічко Олена Владиславівна, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи факультету соціології та управління, Запорізького національного університету, оцінка позитивна з зауваженнями, які не знижують науково-практичне значення роботи:

1. Одним із важливих дискусійних моментів є відсутність глибокого аналізу механізмів фіксації досвіду молодих волонтерів. У дослідженні значна увага приділена мотиваційним аспектам залучення молоді, однак не розглянуто, наскільки ефективним інструментом мотивації може бути офіційне визнання волонтерського досвіду, наприклад, через сертифікацію, включення до портфоліо або врахування цього досвіду при працевлаштуванні. Враховуючи міжнародний досвід, такі механізми можуть значно підвищити залученість молоді до волонтерства та їхню

подальшу професійну інтеграцію.

2. Ще одним дискусійним питанням є недостатня увага до проблеми дефіциту знань і навичок у молоді, необхідних для ефективного волонтерства. Дослідження розглядає мотиваційні аспекти, однак не аналізує, наскільки низький рівень підготовки є реальним бар'єром для залучення молоді. Особливо це актуально у випадках, коли молоді люди готові долучатися до волонтерських ініціатив, але не мають базових компетентностей у сфері соціальної роботи, що може впливати на якість надання соціальних послуг.
3. Також викликає дискусію проблема узгодженості інтересів громади та молоді в контексті волонтерської діяльності. Авторка наголошує на важливості врахування потреб громади при залученні молоді, проте не розглядає ситуації, коли ці потреби не збігаються з інтересами молодих людей. У таких випадках постає питання: які механізми можуть бути використані громадою для адаптації молодіжного волонтерства до реальних соціальних потреб, щоб залученість молоді залишалася високою?
4. Особливої уваги потребує питання впливу воєнного стану на волонтерську діяльність молоді. Дисертація враховує загальні аспекти соціальної роботи в умовах криз, однак не деталізує, які саме виклики постають перед молоддю в умовах військового часу, зокрема у сфері психологічної безпеки, мобільності волонтерів, ресурсного забезпечення. Врахування цих чинників могло б підвищити прикладну значущість дослідження та сприяти розробці конкретних рекомендацій щодо організації молодіжного волонтерства в умовах війни.
5. Ще одне питання, що потребує глибшого розгляду, – закріплення волонтерської діяльності в нормативно-правовій базі на рівні соціальних служб. Авторка розглядає правові аспекти волонтерства, проте не акцентує увагу на необхідності внесення конкретних змін до нормативних актів, які б регламентували роль волонтерства як складової діяльності надавачів соціальних послуг. Урахування цього аспекту могло б сприяти підвищенню ефективності волонтерських програм, зробивши їх більш системними та структурованими.
6. У роботі зазначається, що волонтерство може мати кризовий або системний характер, однак залишається відкритим питання щодо перспектив такого поділу у повоєнний період. Якщо кризове волонтерство є відповіддю на нагальні проблеми, то чи можна вважати його неефективним у періоди стрімкого суспільного розвитку? Чи не потребує сучасне українське суспільство комбінованої моделі волонтерської діяльності, що дозволяла б гнучко реагувати на виклики та підтримувати сталі соціальні ініціативи?
7. Крім зазначеного, потребує пояснення питання недостатньої системності підходу до волонтерства у роботі соціальних установ. Дослідження демонструє, що більшість організацій не використовують волонтерські програми та стратегії, проте не деталізує причини цього явища. Чи пов'язано це з браком ресурсів, недостатньою мотивацією керівників установ, відсутністю нормативного регулювання або іншими факторами? Відповіді на ці питання дозволили б більш глибоко зрозуміти проблеми інтеграції волонтерства у систему соціальної роботи.

Рецензент – Широбокова Ольга Олександрівна, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи факультету соціології та управління, Запорізького національного університету, оцінка позитивна з зауваженнями, які не знижують науково-практичне значення роботи:

1. У роботі недостатньо деталізовано питання фінансування волонтерських ініціатив. Наприклад, обговорення джерел фінансування, таких як державні гранти, підтримка

бізнесу чи міжнародні програми, могло б значно посилити практичну значущість рекомендацій.

2. Врахування специфіки цифрової епохи. Хоча авторка акцентує увагу на організаційних аспектах волонтерської діяльності, було б доцільно розширити аналіз використання цифрових платформ, соціальних мереж і мобільних додатків для залучення молоді. В умовах цифровізації ці інструменти можуть відігравати ключову роль у популяризації волонтерства.

3. Мотиваційний компонент молоді. Хоча авторка вказує на ключові мотиви молоді до участі у волонтерстві, доцільно було б розглянути динаміку цих мотивів у різних вікових групах (підлітки, студенти, молоді професіонали) для кращого розуміння специфіки їхнього залучення.

Офіційний опонент - Петрович Валерій Степанович, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи факультету педагогічної освіти та соціальної роботи Волинського національного університету імені Лесі Українки, оцінка позитивна з зауваженнями, які не знижують науково-практичне значення роботи:

1. Тема дисертації і предмет дослідження звучать однаково.

2. На с. 22 дисертації зазначено, що наукова новизна полягає в тому, що «удосконалено: узагальнення особливостей мотивації до зайняття волонтерською діяльністю в межах різних молодіжних вікових груп: 14 - 16 років, 17 - 19 років, 25 - 35 років». Виникає питання – чому випала з дослідження вікова категорія «молодіжна вікова група 20-24 роки»?

3. У науковій новизні зазначено, що удосконалено модель залучення молоді до волонтерської діяльності на рівні громади, що є, на нашу думку, більш коректним і правильним. Але у тексті дисертаційної роботи декілька разів говориться про те, що модель розроблено. Наприклад, «Базуючись на цьому, розроблено модель залучення молоді до волонтерської діяльності на рівні громади в межах соціальної роботи, яка виглядає як ступеневий процес з такою етапністю ...» [с. 171]. Отже, модель розроблено чи вдосконалено?

4. У жодному з розділів не описано, яким чином відбувалося впровадження моделі в заявлених сільських громадах, а у висновках це зазначено. Також не обґрунтовано вибір саме заявлених сільських громад. Тобто, чому саме їх обрала дисертантка? Немає результатів впровадження моделі в цих громадах. Не зрозуміло, чи покращилися певні показники, чи що саме досягнуто, вдосконалено в заявлених громадах після впровадження моделі за запропонованими етапами?

5. Різний стиль оформлення прізвищ зарубіжних авторів в науковому огляді літературних джерел за темою дисертації. Наприклад: «Важливими для дослідження цієї соціальної групи є також наукові здобутки Е. Шпрангера (E. Spranger), М. Мід (M. Mead), П'єра Бурдьє (P. Bourdieu), К. Мангейма (K. Mannheim)» [с. 30]. «...М. Майо (1996), М. Пейн, А. Твелвтріз, ґрунтовно...» [с. 18].

6. У дослідженні варто було б більш детально висвітлити результати впровадження рекомендацій, які запропонувала дисертантка, щодо соціальної роботи з залучення молоді до волонтерської діяльності на рівні громади. Що змінилось після використання на експериментальних майданчиках цих рекомендацій? Чи вони дієві?

7. Щодо наукового апарату, ми вважаємо, доцільно було б обмежитися максимально п'ятьма завданнями дослідження (с. 20), узагальнивши й укрупнивши ті з них, які стосуються емпіричної частини, що значно покращило б сприйняття тексту дисертації.

8. На нашу думку, бракує більш глибокого аналізу регіональних відмінностей щодо

соціальної роботи з залучення молоді до волонтерської діяльності на рівні громади. Робота мала б значно більшу цінність, якби було проаналізовано практику залучення волонтерів у різних регіонах (областях) України та специфічні чинники, які впливають на ці процеси.

9. У межах емпіричного дослідження була проаналізована лише діяльність центрів надання соціальних послуг, проте бракує якісних даних, які б дозволили глибше побачити виклики та проблеми, з якими стикаються соціальні працівники інших соціальних агенцій та сервісних громадських організацій у своїй діяльності з позиції роботи з волонтерами із числа молоді. Оскільки надавачами соціальних послуг, окрім центрів надання соціальних послуг, відповідно до вітчизняного законодавства є й центри соціальних служб, сервісні громадські організації, ФОПи, багато з яких мають значний досвід залучення волонтерів.

10. Обрана тема є досить практико-орієнтованою і потребує алгоритму дій щодо залучення молоді до волонтерської діяльності, проте в роботі недостатньо чітко визначені конкретні технологічні складові/аспекти здійснення кожного етапу алгоритму. На нашу думку, доцільно було б більш детально розкрити приклади таких алгоритмів.

11. Авторка розробила слушні рекомендації щодо процесу залучення молоді, проте в роботі не висвітлено, які рекомендації і яким суб'єктам соціальної роботи вони адресовані?

12. У роботі не проаналізовано ризики і перешкоди під час впровадження технологій залучення молоді до волонтерської діяльності, що могло б значно посилити практичну цінність дисертації.

Офіційний опонент - Лях Тетяна Леонідівна, кандидат педагогічних наук, професор, проректор із науково-педагогічної та соціально-гуманітарної роботи, професор кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти Київського столичного Університету імені Бориса Грінченка, оцінка позитивна з зауваженнями, які не знижують науково-практичне значення роботи:

1. Формулювання теми дисертації та предмета дослідження є ідентичними, що створює певну методологічну неузгодженість. Рекомендується уточнити або розмежувати ці поняття: тема дисертації повинна відображати загальний напрям дослідження, тоді як предмет фокусуватися на його конкретних аспектах, механізмах чи закономірностях. Це сприятиме більш чіткому визначенню меж дослідження та підвищить його наукову обґрунтованість.

2. Структура наукового апарату потребує певної оптимізації. Доцільно було б обмежитися п'ятьма дослідницькими завданнями (с. 20), згрупувавши та узагальнивши ті з них, що стосуються емпіричної частини. Такий підхід сприятиме підвищенню логічної узгодженості, забезпечить чіткішу концептуалізацію дослідження й покращить сприйняття основного змісту дисертації.

3. У дисертаційній роботі недостатньо представлено аналіз регіональних особливостей соціальної роботи із залучення молоді до волонтерської діяльності на рівні громади. Дослідження значно б виграло, якби охоплювало ширший спектр територіальних громад, зокрема різні регіони України, а також і безпосереднє впровадження – не лише дві сільські громади. Розгляд регіональних відмінностей та специфічних чинників, що впливають на ці процеси, дозволив би зробити висновки більш узагальненими та сприяти їх ефективному впровадженню в соціальну практику на загальнонаціональному рівні.

4. Робота значно б виграла, якби здобувачка більш детально представила конкретні технологічні аспекти реалізації кожного етапу алгоритму залучення молоді до

волонтерської діяльності. Зокрема, доцільним було б врахувати тип волонтерської групи, специфіку організації, яка залучає волонтерів до соціальної роботи, а також рівень територіальної громади. Такий підхід сприяв би підвищенню практичної цінності дослідження та його адаптивності до різних умов соціальної роботи.

5. Дисертаційне дослідження має цінне практичне значення, яке б можна посилити практичними кейсами залучення молоді до волонтерської діяльності в галузі соціальної роботи, представивши їх у додатках.

6. У дисертації відсутній опис процесу впровадження запропонованої моделі в заявлених сільських громадах, не обґрунтовано критерії відбору саме цих громад, що ускладнює розуміння репрезентативності дослідження. Також не подано аналітичних даних щодо результативності впровадження: не визначено, які показники зазнали змін, яких конкретних поліпшень досягнуто та яким чином розроблена здобувачкою модель вплинула на соціальну роботу в цих громадах. Відсутність цих даних, на наш погляд, знижує емпіричну доказовість та прикладну значущість емпіричного дослідження.

7. Ефективне залучення молоді до волонтерської діяльності потребує розробки гнучких механізмів мотивації, особливо в умовах, коли потреби громади та інтереси молоді не збігаються. Виникає питання: чи повинна громада адаптувати запити волонтерства до інтересів молоді, чи, навпаки, формувати соціальну відповідальність у молоді через стимулювання участі в найбільш нагальних для громади сферах?

8. Які критерії та показники Ви використовували для оцінки готовності молоді до волонтерської діяльності в галузі соціальної роботи? Які основні бар'єри та прогалини у знаннях, уміннях і навичках молодих волонтерів були виявлені в процесі дослідження, і які механізми подолання цих труднощів Ви вважаєте найбільш ефективними?

Результати відкритого голосування:

«За» 5 членів ради,

«Проти» 0 членів ради.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада ДФ 17.051.120, присуджує Овчаровій Валерії Сергіївні ступінь доктора філософії з галузі знань 23 Соціальна робота за спеціальністю 231 Соціальна робота.

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Голова разової спеціалізованої вченої ради

Олег Петрович Масюк